

Válasz Tóth Pál Péter professzor úr bírálatára

Mindenekelőtt szeretném megköszönni Professzor úr támogató és pozitív bírálatát. Megtisztelőnek tartom, hogy opponensem fontos tudományos eredménynek tartja azokat a vizsgálatokat, melyek a Kárpát-medence országaiból Magyarországra irányuló vándorlásokat integráltan a cél- és forrásterületek összekapcsolásával, egységes folyamatként kezelik, és erre hálózatként tekintenek.

Az alábbiakban a bírálatban felvetett kritikai észrevételekre kívánok válaszolni.

1. Professzor úr, a disszertáció céljainak többszöri megfogalmazásával kapcsolatos kifogását elfogadom. Az első megfogalmazás után valóban nem lett volna szükség ezeket részenként, a disszertáció különböző fejezeteiben megismételni.

2. A kritikai észrevételek 2. pontjában Professzor úr megemlíti a külföldi kötődésű népesség fogalmát. Ennek a bevezetését kritikusnak tartottam a disszertáció szempontjából.

A nemzetközi vándorlás meghatározására és kategorizálására ugyanis nincs világ- vagy európai viszonylatban egységesen elfogadott álláspont. Munkámban kiindulásként fontosnak tartottam annak rögzítését, hogy általánosságban kit is tekintek nemzetközi vándornak, a nemzetközi vándorlásban résztvevőnek.

A nemzetközi vándorok vizsgálata gyakran az adott országban legálisan élő külföldi állampolgárokra korlátozódik. Ugyanakkor a vándorlásban érintett csoport ennél sokkal tágabb, struktúrája pedig árnyaltabb. A vándorlás hatásainak és mértékének vizsgálata során nem feledkezhetünk meg a honosításokról, a külföldön született, de már az adott országban élő, állampolgárságot szerzett lakosságról sem. Létszámuk jelentősen meghaladhatja a külföldi állampolgárokét. A nemzetközi vándorlás vizsgálata csak ezzel a megköttéssel tud kvázi zárt rendszert alkotni. E nélkül a folyamatosan változó számsorok (állampolgárság megszerzésével kikerül a vándor a külföldi állampolgárok megfigyelési köréből és „hazai” lakossá válik) mögött rendezettség, folyamatokat nehezen lehet találni. Ezért az elemzés tág halmazon értelmezi a nemzetközi vándorlásban érintetteket – a külföldi kötődésű népességet –, és a külföldön született, honosított állampolgárokkal együtt vizsgálja a vándorlás hatásait. A definíció, a lehatárolás lényeges szerepére számszerűen a disszertáció 3.1 alfejezetében tértem ki.

3. Professzor úr kérdéseivel kapcsolatosan az alábbi válaszokat tudom adni:

Az 1. és a 3. kérdésre összevontan válaszolok: Magyarországra a rendszerváltást követően kezdtek nagyobb számban vándorolni a külföldiek. Ebben az időszakban főként az anyaországi szerepnek volt döntő jelentősége, hiszen magyar nemzetiségűek érkeztek túlnyomó többségben. Később, az európai uniós csatlakozást követően a globális tendenciák már nem hagyták érintetlenül a magyar vándorlási hálózatokat: Magyarország migrációs forrástere kiszélesedett, nagyobb távolságokból is képes volt vonzani a nemzetközi vándorokat. A 2017-ben Magyarországon élő külföldi kötődésű lakosság tagjai összesen 159 különböző országban születtek. A külföldön született népesség aránya meghaladta a lakónépesség 5%-át.

Forrásoldalról a szomszédos országok migrációs folyamataiban is hasonló jelenségeket tapasztalhatunk. Amíg az 1990-es évek elejéig a vándorlási folyamatokban a szomszédos országok többségi nemzetiségei alulreprezentáltak voltak (Brubaker R., 1998), addig napjainkra ez már nem igaz. A romániai migrációs szociológia és demográfia megállapításai alapján a Romániából kivándorló népesség legalább 90%-ban a többségi románság soraiból kerül ki (Sandu D., 2000). 2017-ben 3 millió 579 ezer Romániában született ember élt más országban. Közülük 3 millió 143 ezren Európában, ezen belül 1 millió 40 ezren Olaszországban, 652 ezren Spanyolországban, 592 ezren Németországban, 231 ezren Nagy-Britanniában, 206 ezren Magyarországon és 91 ezren Franciaországban telepedtek le.

Egy másik példát is említve: Ukrajnából Magyarországra történő vándorlás mértéke (2017. január 1-ei állapot szerint 65 ezer fő) sokkal kisebb a lengyelországinál (2017-ben 1,8 millió fő) vagy a csehországinál. Tehát a szomszédos országok vonatkozásában és szempontjából a migráció magyar-magyar eleme összességében mára már messze nem tekinthető dominánsnak.

A szomszédos országokban, a többségi nemzetiségek növekvő migrációs hajlandósága melletti másik fontos változás, hogy a közös származástudatnak csökkenő szerepe van a migrációs hálózatok kialakulásában (Gödri I., 2007), a vándorlás nemcsak a nemzetiségi hovatartozás, hanem az ismeretségek alapján is szerveződik. Ennek a folyamatnak két ellentétes következménye is volt:

Egyrészt érintette a Kárpát-medencei magyarok külföldi munkavállalási stratégiáját. Az ezredfordulót követően, a határon túli magyarok egy részének vándorlása is eltolódott Magyarországról Nyugat-Európa irányába (Gyurgyík L. et al., 2010; Benedek J., 2020). Másrészt növekedett a Magyarországra vándorlók között a nem magyar nemzetiségűek száma.

Összességében azt lehet megállapítani, hogy bár az első és második világháborút lezáró békeszerződések következményei még ma is meghatározók a szomszédos országokból Magyarországra tartó migrációs folyamatokban, ez a meghatározottság lassan, de folyamatosan csökken.

Ugyanakkor a magyar nemzetiségűek más, Magyarországgal szomszédos országba, vagy harmadik országba vándorlásáról nincsenek pontos információink, a jelenség számszerűsítése nehézségbe ütközik. A nemzetiségi hovatartozást ugyanis az adminisztratív adatforrások egyik uniós országban sem tartalmazzák, így pontosabb képet csak a 2021-2022-es európai népszámlálások lezárása után lehet kapni. Fontos megjegyezni, hogy az európai országok folyamatosan térnek át az adminisztratív népszámlálásra, amelynek több pozitív következménye mellett az a kockázata lehet, hogy a kutatók számára a nemzetiségi hovatartozás vizsgálatához nem marad felhasználható adatforrás. Mindeközben – véleményem szerint is – kritikus a Professzor úr kérdését érintő folyamat nyomon kísérése, mert hatással van a Kárpát-medencei magyarság számosságára és területi megoszlására is.

A 2. kérdésre a következő választ tudom adni: A mai határokon átívelő vándorlások egyre kevésbé jelentenek végleges letelepedési szándékot, sokkal inkább az életpálya egy-egy állomásának tekinthetők. Azaz, időbeli késéssel az esetek egy részében ellenirányú mozgások (szülőföldre történő visszavándorlások) is megfigyelhetők (Ravenstein migrációs törvényei), ahogy azt a 4.2 alfejezetben, Románia példáján bemutattam. 2012 és 2017 között a Romániából Magyarországra vándorló román állampolgárok száma 21 475 fő volt, szinte ugyanannyi (21 313 fő), mint ahányan ugyanezen időszak alatt elhagyták hazánkat. Többségük visszavándorolt Romániába, kisebb részük más országban telepedett le. Hasonló megállapítás igaz Magyarországon és Szlovákia közötti mozgásokra is: Szlovákiából megállt a magyarok Magyarországra költözése, inkább a visszavándorlások a jellemzők, így az etnikai szerkezet is lényegében változatlan maradt 2011 és 2017 között.

A visszavándorlók egy része azonban időbeli kéréssel újra Magyarországon telepedhet le. A külföldiek cirkulációja hazánkba, mint fogadó országba, nem ismeretlen jelenség. A Magyarországra bevándorlók közel 20%-a cirkulációs vándornak tekinthető. A szokásos lakóhely koncepciójára épülő migráció-felfogással egyre kevésbé lehet megragadni, leírni és elemezni az új típusú vándorlási folyamatokat. Az egyén életútja során egyre gyakrabban vándorol, ezért e koncepció lassú, de világmértékű erodálásának vagyunk szemtanúi.

Végül szeretném még egyszer megköszönni Tóth Pál Péter professzor úr elismerő és támogató véleményét, bírálatát és értékes észrevételeit. A felvetett kérdések hozzá fognak járulni jövőbeli kutatásaim irányainak meghatározásához.

Kérem válaszaim elfogadását.

Budapest, 2022. 11. 21.

Kincses Áron

Irodalomjegyzék

- Benedek J. (2020): *Erdély. Tér, gazdaság és társadalom* Iskola Alapítvány Kiadó–Kolozsvári Egyetem Kiadó, Kolozsvár, p. 687.
- Brubaker, R. (1998): Migrations of Ethnic Unmixing in the „New Europe” *International Migration Review* 32 (4): (Winter 1998), pp. 1047–1065.
- Gödri I. (2007): A kapcsolati tőke szerepe a magyarországi bevándorlásban *Kisebbségkutatás* 16 (4): pp. 699–727.
- Gyurgyík L. – Horváth I. – Kiss T. (2010): Demográfiai folyamatok, etno-kulturális és társadalmi reprodukció. pp.: 69-123, In.: Ablonczy B. – Bitskey B. (szerk.): *Határon túli magyarok a 21. században* Köztársasági Elnöki Hivatal, 2010, p. 272, ISBN 978-963-06-8928-1
- Sandu D. (2000): Migrația transnațională a românilor din perspectiva unui recensământ comunitar *Sociologia Romaneasca* 8 (3–4): pp. 5–52.